

Luciana Borsetto, Andar per l'aria. Temi, miti, generi nel Rinascimento e oltre, A. Longo editore, Ravenna, 2009, 220 str.

Metaforički naslovljena knjiga *Andar per l'aria. Temi, miti, generi nel Rinascimento e oltre* ugledne talijanske znanstvenice i profesorice književnosti na Sveučilištu u Padovi novi je doprinos njezinu proučavanju renesansne književnosti i hrvatsko-talijanskih odnosa u njihovu zajedničkom općekulturnom i duhovnom dijalogu.

Luciana Borsetto znanstvenoj je javnosti poznata kao autorica mnogih znanstvenih radova te priređivačica više izdanja i studija o talijanskim pjesnicima (Vida, Muzio, Dolce, Ariosto). Iz njezina znanstvenoistraživačkog rada kojim je uvelike doprinijela istraživanju renesansne književnosti i poetike (Scaligero, Castelvetro, Petrić) valja izdvojiti nekoliko naslova poput, primjerice, *Tradurre Orazio, tradurre Virgilio. Eneide e Arte poetica nel Cinque e Seicento* (1986). *Lingua, dialetto, poesia. Cinque analisi* (1989), *Furto di Prometeo. Imitazione, scrittura, riscrittura nel Rinascimento* (1990). Svoje radove objavljuje u mnogim hrvatskim znanstvenim časopisima, čest je sudionik na brojnim znanstvenim skupovima u Hrvatskoj, a za svoj je doprinos proučavanju Marka Marulića, čiju je *Juditu* prevela na talijanski 2001. primila i nagradu *Davidias* Društva hrvatskih književnika.

Kroz osam poglavlja spomenute knjige autorica pokazuje bogatstvo književnih vrsta, tema, toposa i mitova koji predstavljaju okosnicu i temelj talijanske, ali i hrvatske književnosti 16. dijelom i 17. stoljeća. Jedan od relevantnih i poticajnih toposa, ne samo u književnosti nego i u filozofiji jest topos putovanja, odnosno leta. Usredotočena na istraživanje tipologije i funkcije leta u Ariosta, ali i drugih talijanskih renesansnih romanopisaca (Pulci, Boiardo, B. Tasso) koji, dajući svoje opise leta, zraka, stvarnih i fantastičnih prostora u pokretu, stvaraju nove, još neotkrivene i nepostojeće prostore, autorica u prvom poglavlju *Andar per l'aria. Tipologie e funzioni del volo nella tradizione del romanzo cavalleresco* pokazuje da je čovjekov let epifanija čudesnog. On predstavlja uzdizanje iz granica iskustva i vjerojatnog, mjesto je filozofske i fantastičke inspiracije. Let je uvijek povezan s čudesnim, nevjerojatnim, ali i s borbom »s visoka«, odnosno mitološkim bićem, demonom, potom bijegom ili udaljavanjem, ali ponajviše simbolizira put, misiju i projekciju želje.

Ratovanja i borbe buntovnih anđela koji simboliziraju suvremene događaje, sukob kršćanstva s unutarnjim i vanjskim neprijateljima, česta su tema, kako to pokazuju autoričina zapažanja u poglavlju *Prendi l'arme Michel! Figura e scrittura della guerra guerreggiata nei poemi degli angeli ribelli del secondo Cinquecento*.

Ikona Judite koja doživljava svoj trijumf u 17. stoljeću središnja je tematika poglavlja naslovljenog *Trionfante e vittoriosa. Icone di Giuditta nell'epica del Sei-*

cento. Slika Judite, zaštitnice i spasiteljice, vrlo je česta u europskoj književnoj tradiciji, posebice epskoj književnosti 17. stoljeća. Biblijska heroina opisuje se, karakteristično za barokno razdoblje, miješanjem elemenata religioznog i svetog s jedne te lascivnog, senzualnog s druge strane. Judita je istovremeno anđeoska kraljica, bojažljiva žena i zavodnica, simbol je snage, ali i čari. Ona je predmet erotskog prikazivanja ljepote tijela, moći zavođenja, ljudske snage i božanske vjere, ali i simbol sukoba između kreposti i poroka.

Osim Judite talijanske i hrvatske pisce povezuje i široko rasprostranjena tema duhovne pobjede grešnika, odnosno motiv pokajničkih suza. U poglavlju *Il poemetto gondoliano del Prodigio e le ottave di Gregorio Comanini. Per un ritorno sulle Suze sina razmetnoga*, autorica piše o Ivanu Gunduliću (1589–1638) kao najvećem pjesniku hrvatskog baroka koji je svojim prvim objavljenim djelom *Pjesni pokorne kralja Davida (Canti penitenziali di re Davide)* iz 1621. godine najavio početak novog pjesničkog puta, potrage za pravom spoznajom i istinskom mudrošću. »Krstjanin spjevalac« svojim je prepjevima sedam Davidovih pokajničkih psalama pokazao sklonost filozofskim i teološkim temama te teološko-religioznoj problematici. Njegova religiozna poema *Suze sina razmetnoga* (1622) koja u tri plača pjesnički i u skladu s poetičkim načelima baroka obrađuje biblijsku priču iz *Evandjelja po Luki* o grešnom sinu kojemu su oprošteni svi postupci nakon pokajanja ima svoje tematske i motivske pandane u talijanskoj književnoj tradiciji onoga doba (Valvasoni, Camilli, Marino, Tansillo).

Gundulić svoje obrazovanje u domovini dobiva u vrijeme posljednjeg tračka, bljeska renesanse i prvog osvita, praskozorja protureformacije. U to je vrijeme voditelj ugledne škole u Dubrovniku bio toskanski pjesnik Camillo Camilli, Gundulićev učitelj i dobar poznavatelj Tassova djela, koji je s talijanskim isusovcima (Silvestro Muzio i Ridolfo Ricasoli) poučavao književnost. Zahvaljujući Camilliju i njegovu kulturnom zalaganju dubrovački intelektualni i kulturni krugovi upoznaju se s tadašnjom aktualnom tematikom i problematikom u talijanskim književnim ostvarenjima.

Gregorio Comanini, zapaženi pisac kojem Torquato Tasso upućuje pohvalu u svojim *Discorsi del poema eroico*, autor je djela *Affetti della mistica theologia tratti della cantica di Salomone, et sparsi di varie guise di poesie* (1590) i traktata *Il Figino overo del fine della pittura* (1591) u kojem analizira odnos slikarstva i poezije te djela *Il Figliuol prodigo* koji autorica uspoređuje s Gundulićevom poemom *Suze sina razmetnoga*. Brojna poklapanja između dvojice autora, poput primjerice epizode vezane uz duhovnu meditaciju grešnika nad ljepotom svega stvorenog, zatim opis spoznaje grijeha, sramote, kontrast dobro-loše, motiv suza i dr. govore u prilog bliskosti i povezanosti Gundulića s talijanskom književnom tradicijom, što Luciana Borsetto podrobnije opisuje i elaborira u članku »Fluctus lachrymarum: Gundulić e la tradizione letteraria italiana. Per una rilettura delle *Suze sina razmetnoga (Le lacrime del figliuol prodigo)*« (u *Riscrivere gli Antichi, riscrivere i Moderni e altri studi di letteratura italiana e comparata tra Quattro e Ottocento*, Alessandria, 2002).

Važan element koji vrlo dobro ilustrira odnos između hrvatske i talijanske književne i filozofske renesansne tradicije jest mit. U poglavlju *Favole antiche in*

sciolti e in rima. Lirica e poemetto nel Rinascimento: riscrivere il mito upoznajemo renesansu kao vrijeme reafirmacije antičkih mitova i preoblikovanja mitoloških priča, posebice Ovidija i Vergilija. Klasični mitovi asimiliraju se i modificiraju na taj način da postaju sredstvom reaktualizacije i preoblikovanja dotadašnjih znanja i spoznaja, a književne metamorfoze mitoloških likova isprepliću se s filozofskim mišljenjem, vrlo često neoplatoničkom i hermetičkom tradicijom te postaju način filozofsko-religijskog priopćavanja i poučavanja. Čitavoj plejadi književnika i mislilaca koji daju svoj doprinos obnavljanju klasičnog mita, poput Bernarda Tassa, Torquata Tassa, Pietra Bemba, Erasma di Valvasonea, Jacopa Sanazzara, valja pridružiti Franu Petrića, Nikolu Vitova Gučetića i Matiju Frkića.

Ljubavna lirika, teme, motivi i toposi u djelima talijanskih pisaca Petrarke, Bemba i Bisantija predmet je autoričinih komparativnih analiza u poglavlju *L'imitatio Petrarce nelle Rime amorose di Giorgio Bizantio Catharense (Venezia 1532)* koje otvara i uvodi u sljedeće poglavlje pod naslovom *Il »bello stil« della lingua »peregrina«*. *Sul microcanzoniere in italiano di Dinko Ranjina (1563)*. Analizirajući teme i motive u djelu Dinka Ranjine (Domenico Ragnina) *Rime*, autorica i na ovom primjeru ukazuje na bliskost između hrvatske i talijanske književnosti, na snažno razvijenu petrarkističku tradiciju ljubavne lirike u Dubrovniku, ističući zajedničke motive poljupca, bolnog, shrvanog srca, vatre, tradicionalan metaforički aparat petrarkista koji se rabi za opis ljepote voljene žene, renesansno neoplatoničko shvaćanja ljepote, potom i lirski subjekt u funkciju nositelja platoničko-petrarkističkog poimanja ljubavi i ljepote.

Posljednje poglavlje knjige *Rade suonan le canne. L'egloga in sciolti nel primo Cinquecento e il Liber di Girolamo Muzio (1550)* posvećeno je eklogi, privilegiranoj književnoj formi tadašnje dvorske književne komunikacije. Autoričin znanstveni interes ovdje je usredotočen na *Egloghe* Girolama Muzija, renesansnog pjesnika i autora djela *Battaglie per difesa dell'italica lingua (1582)*, koji u svojim bukoličkim stihovima sjedinjuje svoj osobni život, nadu i želje te sliku tadašnje političke stvarnosti.

Knjiga Luciane Borsetto vrijedan je prilog istraživanju bogatstva tema i motiva talijanske i hrvatske književnosti. Ona je ujedno i doprinos boljem upoznavanju talijanske znanstvene javnosti s našom kulturnom i duhovnom baštinom, djelima i mislima velikih pisaca poput Marulića i Gundulića koji najbolje potvrđuju uključenosti domaćih mislilaca u europska renesansna intelektualna zbivanja te njihovo sudjelovanje u stvaranju i bogaćenju novih ideja i učenja.